

Sveučilište u Splitu
EKONOMSKI FAKULTET

KLASA: 003-05/16-03/04
UR.BROJ: 2181-196-02-01-16-01
Split, 21. lipnja 2016. godine

Na temelju članka 42. Statuta Ekonomskog fakulteta u Splitu, Fakultetsko vijeće na svojoj 24. sjednici, održanoj dana 21. lipnja 2016. godine, donijelo je

ODLUKU

I.

Prihvataju se *Smjernice i preporuke za implementaciju HKO u visokoobrazovni prostor na području ekonomije i poslovne ekonomije u okviru projekta ECONQUAL*, koje su sastavni dio ove Odluke.

II.

Ova Odluka stupa na snagu danom donošenja.

DEKAN:

Prof. dr. sc. Željko Garača

Dostaviti:

1. Partnerske ustanove
2. Tajnik
3. Arhiva

SMJERNICE I PREPORUKE ZA IMPLEMENTACIJU HKO U VISOKOOBRAZOVNI PROSTOR NA PODRUČJU EKONOMIJE I POSLOVNE EKONOMIJE

Hrvatski kvalifikacijski okvir (HKO) predstavlja važan uvjet za uređenje sustava cjeloživotnog učenja koje čini okosnicu društva znanja i socijalne uključenosti. Zasniva se na hrvatskoj obrazovnoj tradiciji, obuhvaća sadašnje stanje te potrebe razvoja gospodarstva, pojedinca i društva u cjelini. Istovremeno uvažava odrednice Europskoga kvalifikacijskog okvira (EQF), europske smjernice i međunarodne propise. Izgradnja konkurentnog europskog gospodarskog prostora zahtijeva pokretljivost kompetencija (građana) te njihovo prepoznavanje i korištenje na dobrobit radnika, poslodavaca i cijele zajednice. HKO je instrument koji će ispravnom provedbom olakšati zapošljivost i osobni razvoj pojedinaca za izgradnju socijalne uključenosti.¹

Pregled dokumenata u pozadini HKO detaljno je prikazan u elaboratu: *Analiza utjecaja preporuka i zahtjeva HKO na područje ekonomije i poslovne ekonomije*, autora Jelenc, L., Šegota, A., Vukmirović, S.: (str. 4.-14.).

• POVEZANOST HKO-a S ESCO-om

Proces prilagođavanja obrazovnog sustava potrebama tržišta rada zamišljen je da počinje od procjene budućih potreba za znanjima i vještinama koje su utemeljene u ključnim strateškim dokumentima (Strategija regionalnog razvoja, Industrijska strategija, Strategija pametnih specijalizacija, Strategija inovacija, Strategija znanosti, obrazovanja i tehnologije, itd.) te na izradi standarda zanimanja koji su empirijski potvrđeni provedbom Anketa o standardu zanimanja, a potom i izradi standarda kvalifikacija koji definiraju upravo one ishode učenja na kojima se trebaju definirati budući obrazovni programi. Obrazovni programi koji će se akreditirati prema Zakonu o HKO-u temeljit će se na standardima kvalifikacija, što je istovremeno i mehanizam osiguravanja kvalitete i osiguranje da je posjedovanje kvalifikacija garancija da nositelj ima određena, unaprijed utvrđena i relevantna znanja i vještine. Uz trajno djelovanje mehanizma HKO, potrebe gospodarstva i društva odražavat će se u kvalifikacijama prema dinamici razvoja stvarnih potreba društva i gospodarstva.

Važna karakteristika ovog sustava je otvorenost pristupa izradi standarda svima koji imaju za to opravdani interes, pri čemu svi predlagatelji prolaze kroz istovjetan proces vrednovanja relevantnosti njihova prijedloga. Elementi vrednovanja utemeljeni su na profilu sektora, rezultatima Ankete o standardu zanimanja, strateškim dokumentima i jasno su opisani u zakonskim temeljima i metodologiji za izradu standarda zanimanja i kvalifikacija. Ključna institucija za vrednovanje prijedloga standarda su sektorska vijeća koja se biraju javnim pozivom, te predstavljaju socijalne partnere, relevantna ministarstva, obrazovne institucije i relevantna strukovna udruženja.²

Europska klasifikacija vještina/kompetencija, kvalifikacija i zanimanja – ESCO (European Classification of Skills/Competences, Qualifications and Occupations) namjerava razviti višejezičnu terminologiju za zanimanja, vještine, sposobnosti i kvalifikacije (Shema 1.). Dio o kvalifikacijama trebao bi uključivati kvalifikacije dodijeljene na europskoj i međunarodnoj razini. Temeljni cilj ESCO-a je ukazati upravo na **međuodnose** između zanimanja, vještina, kompetencija i kvalifikacija – upravo zato što kvalifikacije i certifikati (diplome) u mnogim slučajevima izravno utječu na pravo pristupa i obavljanja određenih zanimanja ili zadataka.³

¹ Polazne osnove HKO (https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=polazne+osnove+hko)

² Metodologija za izradu i tumačenje profila sektora – HKO, Ministarstvo rada i mirovinskog sustava, Zagreb 2015., str. 3.

³ Cvečić, I., elaborat: *Analiza usklađenosti s međunarodnom kvalifikacijom zanimanja*, str.33.

Shema 1. ESCO – zajednički jezik tržišta rada i obrazovanja/izobrazbe

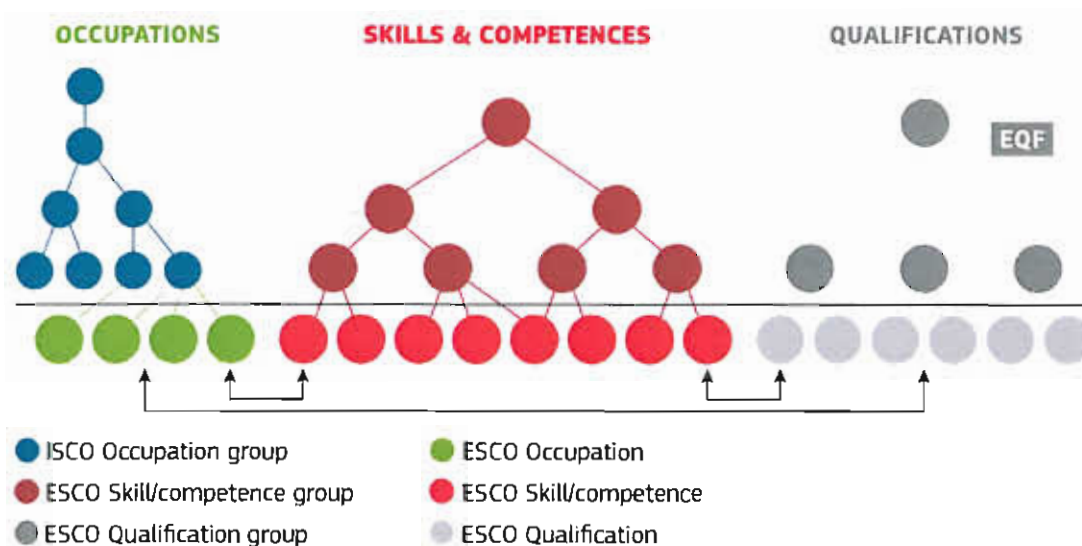

Prilagođeno prema: „Overview of ESCO“

Od standarda zanimanja, koji uključuju sustavan opis zanimanja, očekuje se da budu aktualizirani i relevantni za potrebe tržišta rada te da istovremeno pružaju informacije onima koji uče o profilu radnog mjesta na kojeg ciljaju te kvalifikacije. Oblici i karakteristike standarda zanimanja ovise o tome kako se vrši premošćivanje između svijeta **rada** i **obrazovanja** (CEDEFOP, 2009.).

Povezujući vještine/kompetencije s obrazovanjem/izobrazbom dolazi se do adekvatnih kvalifikacija i potom kvalifikacijskih okvira. ESCO je izravno povezan s inicijativama koje potiče Europska komisija: EURES portalom, ERASMUS mobilnošću, EUROPASS životopisom te **EQF-om** (Europskim kvalifikacijskim okvirom). Shema 2. ukazuje na trostupni pristup kvalifikacijama (zanimanja, vještine i kompetencije te kvalifikacije) te se ukazuje na položaj EQF-a u okvirima ESCO-a.

Shema 2. Pristup triju stupova ESCO-a

Izvor: Europska komisija 2013. (European Classification of Skills/Competences, Qualifications and Occupations)

Da bi HKO mogao istinski zaživjeti, potrebno je prvo razriješiti problematiku usklađivanja nacionalne klasifikacije zanimanja i razraditi standarde zanimanja (u skladu s aktualnim potrebama i budućim trendovima), s obzirom da se u praksi koriste različite verzije klasifikacije. Također, veći naglasak trebalo bi staviti na ESCO, kao platformu za međusobnu komparaciju i povezivanje zanimanja, vještina, kompetencija i kvalifikacija.

Za većinu kvalifikacija krajnji su korisnici **poslodavci**, a ne **polaznici**, učenici ili studenti, kada pristupaju stjecanju kvalifikacija zbog želje i potrebe da svojim znanjem stječu sredstva za život i razviju svoju karijeru ili svoje potencijale. Stoga je poznavanje potreba poslodavaca jedna od glavnih zadaća obrazovnih institucija koje pripremaju mlade ili odrasle za tržište rada. Jednako je važno i obrazovanje za uspješan nastavak učenja u smislu vertikalne mobilnosti prema višim razinama

kvalifikacija i horizontalne mobilnosti prema srodnim ili drugim područjima znanja. Na modernim tržištima rada obje su vrste mobilnosti ključne za zapošljivost, a sustav cjeloživotnog učenja koji se temelji na dobro definiranim i relevantnim standardima glavni je mehanizam održavanja zapošljivosti kroz sve dulji radni vijek.

Važna odrednica HKO sustava je povezanost s Europskim kvalifikacijskim okvirom posredstvom kojeg će hrvatske kvalifikacije biti bolje prepoznate i na jedinstvenom europskom tržištu, što će povećati mobilnost radne snage i polaznika obrazovnih programa i nastavnika te omogućiti integriranost hrvatskog obrazovnog sustava sa sustavima drugih zemalja.

- **POVEZANOST HKO-a S EQF-om**

Europski kvalifikacijski okvir – EQF (engl. European Qualifications Framework) uspostavlja europski, referentni okvir temeljen na ishodima učenja za kvalifikacije s ciljem poboljšanja transparentnosti i usporedivosti kvalifikacija. EQF daje smjernice za razvoj različitih kvalifikacijskih sustava i kvalifikacijskih okvira u Europi s ciljem olakšavanja profesionalne mobilnosti i cjeloživotnog učenja. EQF omogućava međusobno razumijevanje i usporedbu svih razina kvalifikacijskih sustava (u kojima su razine implicitno uvedene) ili nacionalnih kvalifikacijskih okvira (u kojima se razine eksplicitno definiraju i opisuju). Treba naglasiti da je cilj, kako HKO-a, tako i EQF-a, potaknuti cjeloživotno učenje i opću pokretljivost građana.

Europski kvalifikacijski okvir obuhvaća sve razine i vrste kvalifikacija. Dosljednost između EQF-a i drugih europskih politika i alata koje imaju za cilj povećanje transparentnosti vještina i kvalifikacija (kao što je KO-E, Europass, ECTS, ECVET, Direktiva 2005/36, ESCO, priznavanje formalnog i neformalnog učenja) te okvira i načela za osiguranje kvalitete (EQAVET i ESG) od ključne je važnosti za njihovu djelotvornost i učinak. Svi oni imaju za cilj olakšati slobodno kretanje ljudi i promicati cjeloživotno učenje, a neki dijele pristup koji se temelji na rezultatima učenja.

Zajednička načela EQF-a o osiguranju kvalitete općenito su u skladu s europskim normama i smjernicama (ENS) i s EQAVET-om. Međutim, načela sva tri alata odnose se na osiguranje kvalitete u obrazovanju i osposobljavanju općenito i ne osiguravaju posebne smjernice za osiguranje kvalitete pristupa temeljenog na rezultatima učenja, kvalifikacija i kvalifikacijskih okvira. Trenutne evaluacije EQF-a, EQAVET-a i revizija ENS-a trebale bi se koristiti za utvrđivanje mjesta gdje se mogu postići daljnje sinergije između europskih kvalifikacijskih okvira i rješenja za osiguranje kvalitete.

Usklađenost s Direktivom o priznavanju stručnih kvalifikacija je manja. Direktiva uključuje pet razina i ulazne kriterije za priznavanje kvalifikacija na tržištu rada, kao što su trajanje obrazovnog programa, a EQF ima osam razina koje se temelje na rezultatima učenja. To je uzrokovalo nesigurnost među dionicima. Prema tome, u novoj direktivi predviđaju se sinergije s EQF-om. Zadržava se sustav unosa od pet razina, ali se omogućuje uspostavljanje „zajedničkih okvira osposobljavanja“ koji omogućuju zemljama da se dogovore o minimalnoj razini znanja, vještina i kompetencija povezanih s razinama EQF-a. Na osnovi toga zemlje će moći automatski priznati stručne kvalifikacije.

Konačno, postoji uska povezanost između razvoja Europske višejezične klasifikacije vještina, kompetencija, kvalifikacija i zanimanja (ESCO) i EQF-a. Kvalifikacije koje su povezane s EQF-om bit će neizravno uključene u ESCO. To će se izvršiti putem portala EQF-a, koji će biti povezan s nacionalnim bazama podataka kvalifikacija. Međunarodne kvalifikacije koje nisu uključene u NKO-e bit će izravno uključene u ESCO. Potrebno je uskladiti pristup temeljen na ishodima učenja koji se koristi u EQF-u i u ESCO-u.

Iako ne postoje statistički podaci o učinku EQF-a na cjeloživotno učenje i pokretljivost niti o njegovoj provedbi u ranoj fazi, prelazak na pristup koji se temelji na ishodima učenja veliko je postignuće. Njime je stvoren put za fleksibilnije načine učenja i priznavanje neformalnog i informalnog učenja.

EQF je u velikoj mjeri prihvaćen kao referentna točka za razvoj kvalifikacijskih okvira, provedbu pristupa utemeljenog na ishodima učenja i povećanje transparentnosti i priznavanja vještina i kompetencija. EQF bi mogao biti od velike važnosti za razvoj budućeg Europskog područja vještina i kvalifikacija.

HKO se povezuje s EQF-om i kvalifikacijskim okvirom Europskog prostora visokog obrazovanja (QF-EHEA) čime se olakšava mobilnost građana u smislu učenja na europskom obrazovnom prostoru te **mobilitet i konkurentnost hrvatskih radnika na europskom tržištu rada**. Struktura EQF-a od osam razina primjenjiva je na nacionalne kvalifikacijske sustave i potrebe dionika. Broj razina **nacionalnog kvalifikacijskog okvira (NKO)** ovisi o nacionalnim potrebama. Potrebno je istaknuti nekoliko **specifičnosti EQF-a** u odnosu na nacionalne NKO-e:

- Dok je cilj da EQF-a bude referentna točka za sve kvalifikacije u Europi bez obzira na to koje ih tijelo dodjeljuje, većina NKO-a ograničena su na kvalifikacije koje dodjeljuju ustanove za obrazovanje i osposobljavanje. Samo nekoliko NKO-a obuhvaćaju kvalifikacije dodijeljene izvan formalnih ustava, na primjer u privatnom sektoru, koje su često važne na tržištu rada. Najveći izazov je osigurati da su sve kvalifikacije u NKO-u, uključujući one stečene neformalnim i informalnim učenjem, vjerodostojne i da zadovoljavaju osnovne zahtjeve kvalitete. Savjetodavna skupina trebala bi dati smjernice o zajedničkim kriterijima za uključivanje kvalifikacija u NKO.
- Postojeće značajke EQF-a u potpunosti ne odgovaraju novostima koje se javljaju u obrazovnim sustavima. Naime, sve više se koriste nove prakse u podučavanju (e-učenje), MOOC-ovi predstavljaju novosti u obrazovanju na daljinu i omogućuju organizaciju učenja preko nacionalnih granica. Različite kvalifikacije dodjeljuju i međunarodna tijela i višenacionalne tvrtke u različitim zemljama u Europi i izvan nje. Neke su ih zemlje uključile u svoje NKO, ali ne uvijek zajedno s istom razinom EQF-a. To znači da sve zemlje moraju primijeniti dosljedan pristup povezivanju s EQF-om kako bi se izbjeglo zbunjivanje poslodavaca i imatelja kvalifikacija.
- Deskriptori razine EQF-a za „znanje“ i „vještine“ odgovaraju nacionalnim deskriptorima. Međutim, deskriptor „kompetencija“ je problematičniji jer deskriptor nije dovoljno jasno definiran tj. u različitim zemljama predstavlja različiti pojam.
- Potrebno je navesti zajednička načela u osiguravanju kvalitete tj. njihove smjernice za sve razine i sve vrste kvalifikacija.
- Povezivanje kvalifikacija s različitim razinama EQF-a ukazuje na razliku u razini ostvarenih ishoda učenja, što može predstavljati prepreke pokretljivosti onih koji su završili školovanje i žele pristupiti visokom obrazovanju u nekoj drugoj zemlji.
- U nekim slučajevima se nacionalne kvalifikacije s istim nazivom/titulom razlikuju po sadržaju i složenosti. U drugim slučajevima zemlje drugačije tumače kako ishodi učenja najbolje odgovaraju razini EQF-a. Ljudi te razlike neće razumjeti, iako su legitime, jer za njih titula stečena kvalifikacijom ostaje slična i stoga predstavlja sličnu kvalifikaciju.

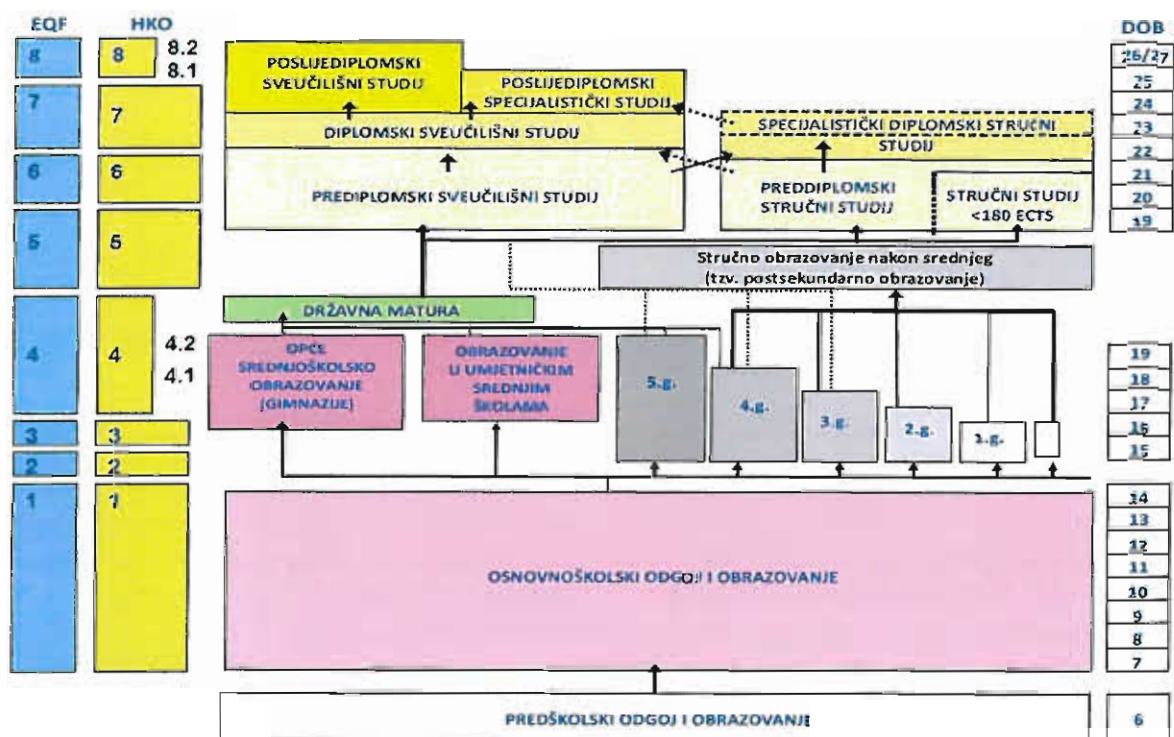
Smjernice vezane za razvoj EQF-a i HKO-a jesu:

- Ubrzanje povezivanja s EQF-om i razvoj nacionalnih kvalifikacijskih okvira (EQF, HKO i ECONQUAL)
- Jačanje transparentnog i dosljednog povezivanja s EQF-om, uzimajući u obzir promjenjivu prirodu kvalifikacijskih sustava (EQF, HKO i ECONQUAL)
- Jačanje veze između europskog okvira za osiguranje kvalitete i kvalifikacijskih okvira (EQF i HKO)

- Unaprjeđenje komunikacije o EQF-u u cilju lakšeg pristupa svim dionicima na području ekonomije (ECONQUAL)
- Bolje iskorištavanje EQF-a i HKO-a u politikama i alatima za mobilnost i cjeloživotno učenje (ECONQUAL)
- Razvijanje EQF-a i HKO-a kako bi bio bolje prilagođen novostima u online učenju i međunarodnim kvalifikacijama na području ekonomije (ECONQUAL)
- Osiguranje kvalitete na svim razinama EQF-a koji se primjenjuju u HKO-u za područje ekonomije (ECONQUAL)
- Važnost primjene adekvatnih znanja, kompetencija i vještina na svim razinama znanja (sukladno osvrstu 5-8 razine - ECONQUAL)
- Izrada jedinstvene metodologije potrebne za analizu znanja, vještina i metodologija u svim programima ekonomije i poslovne ekonomije (ECONQUAL).

Usporedbom razina kvalifikacija HKO-a i EQF-a može se ustvrditi da su razine kvalifikacija u Republici Hrvatskoj usklađene s razinama kvalifikacija Europskoga kvalifikacijskoga okvira. Razlike postoje kod razina 4 i 8, u kojima se u Hrvatskoj definiraju dvije međurazine, koje su nastale kao produkt prijelazne faze iz predbolonjskog u bolonjski proces.⁴

Shema 3: Usklađenost razina HKO i EQF

Izvor: Hrvatski kvalifikacijski okvir, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, Zagreb, <http://www.kvalifikacije.hr/dokumenti-i-publikacije>, 13.7.2015.

• HRVATSKI KVALIFIKACIJSKI OKVIR

Hrvatski kvalifikacijski okvir ima zadaću povezati ishode učenja koji se postižu u svim obrazovnim institucijama te ih postaviti u međusobne odnose u Republici Hrvatskoj i međunarodnoj razini. Njime

⁴ Jardas Antičić, J., Pavlič Skender, H., elaborat: EQF kao okvir za stvaranje HKO-a, str. 35.

se postavljaju jasni kriteriji kvalitete stjecanja skupa kompetencija koje sudionik obrazovanja može očekivati da će imati nakon završetka obrazovanja za kvalifikaciju određene razine i obujma. HKO predstavlja jedinstven sustav koji omogućuje da se ishodi učenja mjere i uspoređuju jedni s drugima, a ima jednostavnu temeljnu građu te sadržava cjelovit i minimalan broj osnovnih elemenata. Važnost se HKO-a ogleda i u kvalitetnijem povezivanju potreba tržišta rada s provođenjem školskih i obrazovnih programa te u vrjednovanju svih ishoda učenja.

Načela i ciljevi HKO-a definirani su člankom 3. Zakona o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru. Elementi sustava HKO-a prikazani su shemom 3.

Shema 4. Elementi sustava HKO-a

Izvor: Crnković Pozaić, S., Standard zanimanja (SZ): Koncept, način izrade, proces odobravanja, Ministarstvo rada i mirovinskog sustava

Ključni dokumenti vezani za Hrvatski kvalifikacijski okvir jesu:

- ✓ HKO - Uvod u kvalifikacije (kolovoz 2009.)
http://www.hzz.hr/UserDocImages/Hrvatski_kvalifikacijski_okvir_prirucnik.pdf
- ✓ Zakon o HKO-u (veljača 2013.)
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_02_22_359.html
- ✓ Pravilnik o Registru Hrvatskoga kvalifikacijskog okvira (svibanj 2014.) http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_05_62_1161.html
- ✓ Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (listopad 2014.)
http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_10_124_2364.html
- ✓ Upute za izradu standarda kvalifikacija (studeni 2015.)
https://www.google.hr/?gws_rd=ssl#q=upute+za+izradu+standarda+kvalifikacija

HKO daje temelj za razumijevanje i transparentan pregled postojećih kvalifikacija, njihov međusobni odnos, kao i za razvoj novih kvalifikacija. Treba reći da se sveobuhvatno usustavljanje kvalifikacija odnosi na sve kvalifikacije koje pojedinac ima, neovisno o načinu na koji ih je stekao. To dovodi do

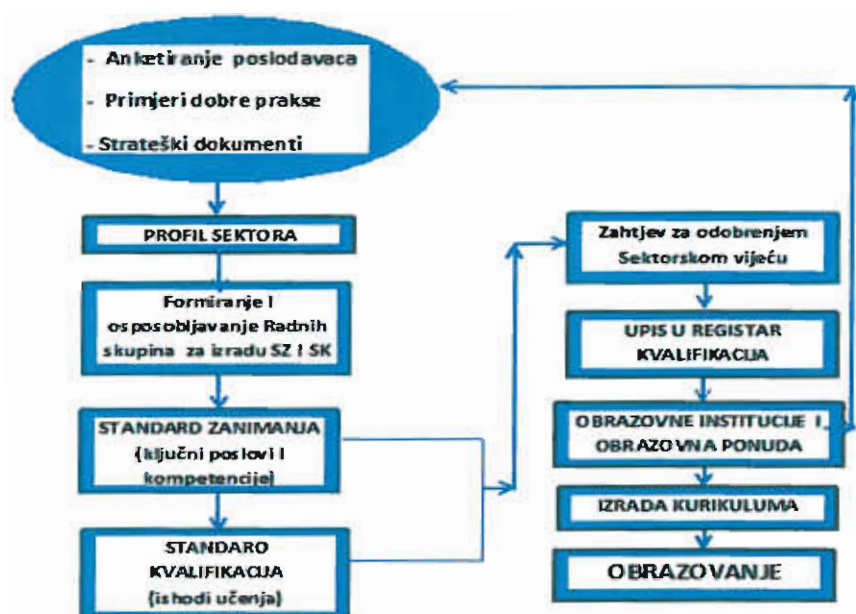
učinkovitijega povezivanja potreba tržišta rada s obrazovnom ponudom i vrjednovanjem njezinih ishoda

HKO teži razvoju temeljnih vještina za cjeloživotno učenje te naglaskom na **prepoznatljivosti zanimanja i kvalifikacija** potiče neprestano usavršavanje i cjeloživotno obrazovanje. Prema članku 15. stavku 3. Pravilnika o Registru HKO-a, ako je uloga kvalifikacije za koju se predlaže standard potreba tržišta rada, preduvjet za upis standarda kvalifikacije je postojanje odgovarajućeg **standarda zanimanja** upisanog u Registar. Slijedom navedenog, redosljed upisa svih navedenih elemenata je sljedeći:

1. standard zanimanja
2. standard kvalifikacije (*engl. Qualification Standards*)
3. program za stjecanje kvalifikacije.

Kreiranje i razrada HKO-a prvenstveno ovisi o razrađenoj klasifikaciji zanimanja i standardima zanimanja (shema 4.).

Shema 5. Metodologija za izradu standarda zanimanja i standarda kvalifikacija u skladu s HKO-om

Izvor: Jukić, M., *Edukacija za osnove metodologije Hrvatskog kvalifikacijskog okvira za izradu standarda zanimanja i pripadajućih kompetencija te standarda kvalifikacija i pripadajućih ishoda učenja*, str. 12.

Zanimanje (profesija) obuhvaća niz radnih zadataka („poslova“) čije osnovne zadatke i dužnosti karakterizira visok stupanj sličnosti. Radna mjesta klasificiraju se prema zanimanjima u skladu s vrstama radnih zadataka koji se trebaju izvršavati. Osnovni kriterij definiranja sustava skupina radnih mjesta ovise o razini i specijalizaciji vještina potrebnih za kompetentno izvršavanje zadataka i dužnosti pojedinih zanimanja.

Standard zanimanja (*engl. Occupational Standards*) je popis svih poslova koje pojedinac obavlja i popis kompetencija potrebnih za njihovo uspješno obavljanje. Standard nekog zanimanja određuju poduzetnici, poslodavci i predstavnici poslodavaca, a u Hrvatskoj se iskazuje izrazima prikladnim referentnoj razini HKO-a (HKO, 2009.). Uslijed globalizacije koja nas suočava sa sve većim izazovima, u idućem se desetljeću predviđaju još brže promjene na tržištu rada što će zahtijevati usklađivanje

ponude i potražnje kompetencija neophodnih za obavljanje određenih poslova. Osim posjedovanja osnovnih vještina za ostvarivanje nekog specifičnog posla, sve su potrebnije fleksibilnije i prenosive kompetencije koje će pojedinca opskrbiti čitavim sklopom vještina, znanja i stavova koji su primjereni svakoj situaciji u promjenjivom svijetu rada (hzz.hr, 2015.).

U središtu HKO-a su **ishodi učenja** - kompetencije koje je osoba stekla učenjem i dokazala nakon postupka učenja, pri čemu sam postupak učenja nije ključan budući da je ishod učenja provjeren. Svakoj kvalifikaciji stečenoj u Republici Hrvatskoj određeno je mjesto prema razini koju imaju skupovi ishoda učenja koji pripadaju toj kvalifikaciji. Smještanje kvalifikacija na određenu razinu omogućuje da se kvalifikacije mogu uspoređivati i povezivati.

Budući da su u središtu HKO-a ishodi učenja, a ne postupak kojim se do tih ishoda došlo, HKO daje temelje za razvijanje vrednovanja prethodnog učenja (RPL) odnosno daje osnovu za priznavanje i vrednovanje ishoda neformalnog i informalnog učenja, uz obvezno uvođenje sustava osiguravanja kvalitete te jasno propisane procedure provjere kvalitete.

Na osnovi standarda zanimanja i navedenih kompetencija planira se **standard kvalifikacije i skupovi ishoda učenja**. Propisani ishodi organizirani po skupovima ishoda učenja unutar standarda kvalifikacija učenja predstavljaju minimum koji je potreban za certificiranje određene kvalifikacije. Ishodi učenja moraju biti izraženi kao glagoli, mjerljivi, konkretni i u skladu s onim što je predloženo prema HKO-u. Pri tome svi ishodi učenja moraju biti jasni, mjerljivi i na razni primjenjivosti. Ishodi učenja mogu biti izraženi na 6 razina prema Bloomovoj ljestvici (u HKO: Uvodu u kvalifikacije, tih 6 razina je razloženo na 7 razina). Preporučuje se da ishodi učenja budu viših kognitivnih razina tj. na razini analize, sinteze ili rješavanje problema i evaluacija predloženog rješenja. Svaka kvalifikacija sadrži i primjer provjere za svaki pojedini ishod učenja unutar svih skupova ishoda učenja, kako bi se definirala potrebna razina dostignuća. Sve navedene kompetencije ne mogu biti dostignute obrazovanjem, nego je cilj približiti se propisanom najbliže moguće. Skup ishoda učenja prema metodologiji predviđa 5 do 10 ishoda učenja.

Izuzetno je važno smisljeno obrazložiti potrebu za kvalifikacijom. Potom slijedi razmatranje o opravdanosti kvalifikacije od sektorskog vijeća i smještanje u Registar HKO-a. Bitan dio kvalifikacija su, osim ishoda učenja i primjera provjere njihovog dostizanja, također i način certificiranja i provjeravanja tih ishoda učenja. Osim određivanja načina provjere ishoda učenja, na taj način se definira i minimalna razina navedenog ishoda učenja koju je potrebno dostići. Samo jedinstvenim i eksternim neovisnim certificiranjem dostignute kvalifikacije mogu osigurati potrebnu propisanu kvalitetu za određenu kvalifikaciju. Na taj način se može dostići da izdani certifikat potvrđuje da su stečeni ishodi učenja upravo kako su i propisani.⁵

• **POSTUPAK IZRADE STANDARDA KVALIFIKACIJA**

Okosnica HKO-a je Registar, koji je javan, a vodi se u informacijskom sustavu. Člankom 13. i 14. Zakona o HKO definirana je svrha uspostavljanja Registra, dijelovi Registra i nadležna ministarstva za pojedine podregistre. Tako je definirano da se Registar HKO-a uspostavlja za potrebe sustava vođenja podataka o skupovima ishoda učenja, standardima zanimanja, standardima kvalifikacija, programima za stjecanje i vrednovanje skupova ishoda učenja, programima za vrednovanje skupova ishoda učenja, programima za stjecanje kvalifikacija te drugih podataka od interesa, radi njihova povezivanja i usklađivanja. Sastoji se od tri podregistra:

- 1) Podregistra skupova ishoda učenja koji sadrži: skupove ishoda učenja, programe za stjecanje i vrednovanje skupova ishoda učenja, programe za vrednovanje skupova ishoda učenja, popis

⁵ Jukić, M., *Metodologija za izradu standarda zanimanja i standarda zanimanja i standarda kvalifikacija prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru – Sažetak*, str. 2.

- ovlaštenih pravnih i fizičkih osoba za dodjelu potvrde o stečenim skupovima ishoda učenja i drugo;
- 2) Podregistra standarda zanimanja koji sadrži: standarde zanimanja, skupove potrebnih kompetencija za odgovarajuća zanimanja i drugo;
  - 3) Podregistra standarda kvalifikacija koji sadrži: standarde kvalifikacija, programe za stjecanje kvalifikacija, popis ovlaštenih pravnih osoba za dodjelu isprave o stečenoj kvalifikaciji i drugo.

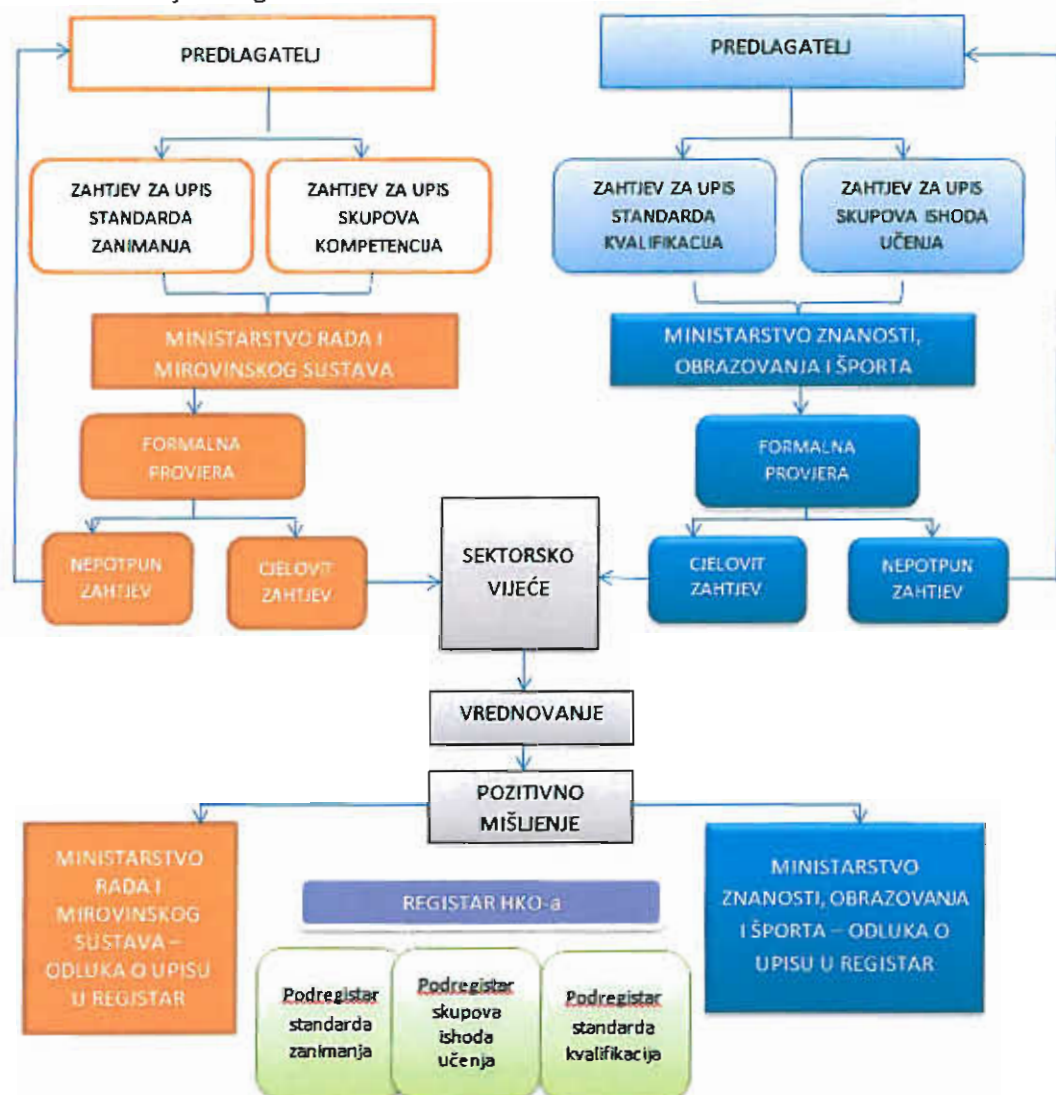
Ministarstvo nadležno za obrazovanje i znanost propisuje i vodi Podregistar skupova ishoda učenja te Podregistar standarda kvalifikacija, dok ministarstvo nadležno za rad propisuje i vodi Podregistar standarda zanimanja.

Već je ranije navedeno da Standard kvalifikacije predstavlja sadržaj i strukturu određene kvalifikacije, a uključuje podatke koji su potrebni za određivanje razine kvalifikacije (od 1 do 8), obujma (izraženo u broju bodova) i profila kvalifikacije (izraženo u ishodima učenja) kao i podatke koji su potrebni za osiguravanje i unapređenje kvalitete standarda kvalifikacije (minimalni zajednički ishodi učenja). Tako standard kvalifikacije postaje podloga s kojom se povezuju pojedini obrazovni i studijski programi. Standardiziranost u vidu minimalnih zajedničkih ishoda trebaju biti sadržani u programima koji se s tim standardom kvalifikacije povezuju. Tako će se omogućiti jednoznačno i jednostrano reguliranje zahtjeva profesije prema obrazovnom sustavu, a primjenom HKO-a u sustavu obrazovanja kroz odgovarajuće izmjene temeljnih propisa uspostaviti će se poveznica između obrazovnih programa i zahtjeva profesija.

Sam upis u Registar temelj je za ostvarivanje prava koja proizlaze iz povezivanja HKO-a s EQF-om i QF-EHEA, a reguliran je člankom 14. Zakona o HKO-u.

Sljedeća shema prikazuje postupak upisa standarda zanimanja, skupova kompetencija, skupova ishoda učenja i standarda kvalifikacija u Registar HKO-a.

Shema 6. Postupak upisa standarda zanimanja, skupova kompetencija, skupova ishoda učenja i standarda kvalifikacija u Registar HKO-a⁶

Izvor: Pravilnik o registru Hrvatskog kvalifikacijskog okvira, Narodne novine, 62 /2014

Standard kvalifikacije (engl. Qualification Standard) predstavlja sadržaj i strukturu određene kvalifikacije. U njemu su obuhvaćeni svi podaci koji su potrebni za određivanje razine, obujma i profila kvalifikacije kao i podaci koji su potrebni za osiguravanje i unapređenje kvalitete standarda kvalifikacije.

Za svaku kvalifikaciju i skup ishoda učenja određuje se obujam, odnosno prosječno ukupno utrošeno vrijeme potrebno za stjecanje te kvalifikacije (tog skupa ishoda učenja). Prosječno ukupno utrošeno vrijeme iskazuje se u ECTS, ECVET i HROO bodovima, a razlike među njima prikazane su u sljedećoj tablici.

⁶ Jardas Antičić, J., Pavlič Skender, H., elaborat: EQF kao okvir za stvaranje HKO-a, str. 21.

Tablica 1. Objašnjenje ECTS, ECVET i HROO bodova

Kratika	ECTS	ECVET	HROO
Naziv na hrvatskom	Europski sustav prijenosa i prikupljanja bodova	Europski sustav bodova strukovnog obrazovanja	Hrvatski sustav bodova općeg obrazovanja
Naziv na engleskom	European Credit Transfer and Accumulation System	European Credit System for Vocational Education and Training	Croatian Credit System for General Education
Područje primjene	u visokom obrazovanju	u strukovnom obrazovanju	u općem obrazovanju i u općeobrazovnim sadržajima strukovnih kvalifikacija
Obuhvat 1 boda	od 25 do 30 radnih sati u trajanju od 60 minuta	od 15 do 25 radnih sati u trajanju od 60 minuta	od 15 do 25 radnih sati u trajanju od 60 minuta

Izvor: Izradile Jardas Antičić, J. i Pavlić Skender, H. prema Zakonu o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, Narodne novine, 2013., 22, čl. 5.

Za kvalifikacije koje se stječu na temelju originalnih znanstvenih ili umjetničkih istraživanja prosječno ukupno utrošeno vrijeme iskazuje se brojem godina istraživanja u punome radnom opterećenju.

U tablici 2. Prikazane su razine skupova ishoda učenja.⁷

⁷ Jardas Antičić, J., Pavlić Skender, H., elaborat: *EQF kao okvir za stvaranje HKO-a*, str. 9. i 10.

Tablica 2: Razine skupova ishoda učenja s minimalnim uvjetima za svaki skup

Razine	VJEŠTINE		SAMOSTALNOST	ODGOVORNOST
	ZNANJA	Spoznajne		
8	kreiranje i vrednovanje novih činjenica, pojmova, postupaka, principa i teorija u području znanstvenih istraživanja što dovodi do pomicanja granica poznatoga	korištenje naprednih, složenih, originalnih, visokospecijaliziranih znanja, vještina, aktivnosti i postupaka potrebnih za razvijanje novih znanja i novih metoda te za integriranje različitih područja	stvaranje i provedba novih društvenih i civilizacijski prihvatljivih oblika komunikacije i procesa suradnje u interakciji s pojedincima i skupinama različitih opredjeljenja i različitog kulturnog i etničkog podrijetla	preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za uspješnost provođenja istraživanja, za društvenu korisnost rezultata istraživanja te za moguće društvene posljedice
7	vrednovanje visokospecijaliziranih znanja u području rada i/ili učenja od kojih su neka na granicama poznatog, a koja mogu biti temelj za originalno, razmišljanje i znanstveno istraživanje te povezivanje znanja među različitim područjima	kritičko vrednovanje i kreativno mišljenje u rješavanju novih i složenih problema, potrebno kao osnova za razvoj novog znanja i povezivanje znanja u pojedinih područjima u nepredvidivim uvjetima	upravljanje i vođenje složenom komunikacijom, interakcijama s drugima te procesom suradnje u različitim društvenim skupinama u nepredvidivim socijalnim situacijama	preuzimanje osobne i timske odgovornosti za strateško odlučivanje i uspješno provođenje i izvršenje zadataka u nepredvidivim uvjetima te društvene i etičke odgovornosti tijekom izvršenja zadataka i posljedica rezultata tih zadataka
6	vrednovanje specijaliziranih činjenica, pojmova, postupaka, principa i teorija unutar područja rada i/ili učenja, uključujući njihovo kritičko razumijevanje	prikupljanje, interpretiranje, procjenjivanje, odabiranje i kreativno korištenje različitih relevantnih činjenica, pojmova i postupaka u osmišljavanju rješenja i rješavanju složenih zadataka ili problema unutar specijaliziranog područja rada u nepredvidivim uvjetima, te prijenos znanja na druga područja i probleme	upravljanje stručnim projektima u nepredvidivim uvjetima	preuzimanje etičke i društvene odgovornosti za upravljanje i vrednovanje profesionalnog razvoja pojedinaca i skupina u nepredvidivim uvjetima
5	analiziranje, sintetiziranje i vrednovanje specijaliziranih činjenica, pojmova, postupaka,	interpretiranje, procjenjivanje, odabiranje i kreativno korištenje različitih relevantnih činjenica,	sudjelovanje u upravljanju aktivnostima u	preuzimanje odgovornosti za upravljanje vrednovanjem te unapređenjem aktivnosti u

Razine	ZNANJA	VJEŠTINE		SAMOSTALNOST	ODGOVORNOST
		Spoznajne	Socijalne		
	principa i teorija u području rada i/ili učenja, vrednovanje, kojima se stvara svijest o granicama poznatog	pojmovi i postupaka u osmišljavanju rješenja i rješavanju složenih zadataka ili problema unutar određenog područja rada i/ili učenja u djelomično nepredvidivim uvjetima, te mogućnost prijenosa znanja na druga područja i probleme	instrumenta, alata i materijala u djelomično nepredvidivim uvjetima, te izrada instrumenata, alata i materijala i prilagodba jednostavnih metoda	djelomično nepredvidivim uvjetima	djelomično nepredvidivim uvjetima
4	analiziranje širokog spektra činjenica, pojmova, postupaka, načela i teorija, vrednovanje unutar područja rada i/ili učenja.	jednostavni apstraktni misaoni procesi analize dostupnih činjenica, pojmova i postupaka za izradu rješenja složenih zadataka unutar područja rada i/ili učenja u promjenjivim uvjetima	izvođenje složenih radnji te primjena složenih metoda, instrumenata, alata i materijala (u izvršenju skupa specifičnih zadataka) u promjenjivim uvjetima	izvršenje složenih zadataka i prilagođavanje vlastitog ponašanja unutar zadanih smjernica u promjenjivim uvjetima	preuzimanje odgovornosti za vrednovanje i unapređenje aktivnosti u promjenjivim uvjetima
3	razumijevanje činjenica, pojmova, postupaka i načela važnih za područje rada i/ili učenja u djelomično poznatim uvjetima	tumačenje, procjenjivanje, odabiranje i korištenje važnih činjenica, pojmova i postupaka u rješavanju složenijih, definiranih zadataka ili problema unutar specifičnog područja rada i/ili učenja u poznatim uvjetima	izvođenje složenih radnji primjenom različitih jednostavnih metoda, instrumenata, alata i materijala u djelomično poznatim uvjetima	izvršenje složenih zadataka i prilagođavanje vlastitog ponašanja unutar zadanih smjernica u poznatim uvjetima	preuzimanje odgovornosti za izvršenje složenih zadataka u poznatim uvjetima
2	razumijevanje osnovnih činjenica i pojmova u jednostavnim i poznatim situacijama specifičnima za područje rada i/ili učenja	provedba konkretnih, logičkih, misaonih procesa korištenja poznatih činjenica i postupaka potrebnih za izvršavanje skupa povezanih, jednostavnih zadataka u poznatim uvjetima	izvođenje radnji te primjena jednostavnih metoda, instrumenata, alata i materijala u poznatim uvjetima	izvršenje skupa jednostavnih zadataka uz neposredno stručno i povremeno vodstvo u poznatim uvjetima	preuzimanje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka i odnosa s drugima u poznatim uvjetima
1	razumijevanje osnovnih općih činjenica i pojmova u jednostavnim i poznatim svakašnijim situacijama	provedba jednostavnih, konkretnih, logičkih misaonih procesa potrebnih za rješavanje jednostavnih i jasno definiranih zadataka u poznatim uvjetima	izvođenje jednostavnih radnji u poznatim uvjetima	izvršenje jednostavnih zadataka uz neposredno stručno i stalno vodstvo u poznatim uvjetima	preuzimanje odgovornosti za izvršavanje jednostavnih zadataka u poznatim uvjetima

Izvor: Zakon o Hrvatskom kvalifikacijskom okviru, Dodatak A, Narodne novine, 2013., 22.

Važna preporuka je jasnije definiranje pojma „**ekonomist**“ i praktična primjena takve kvalifikacije, jer dosadašnja hrvatska praksa je preširoka i obuhvaća cijeli niz različitih zanimanja, ponekad s različitim stupnjevima vještina i kompetencija. ISCO-08 jasno definira ekonomista pod šifrom 2631, kao zaposlenje kojem zaposlenik pruža savjete poslovnim subjektima, interesnim skupinama i vladama prilikom formuliranja rješenja za sadašnje ili projicirane ekonomske i poslovne probleme. Oni provode istraživanja, prate podatke, analiziraju informacije te pripremaju izvješća i planove za rješavanje ekonomskih i poslovnih problema, razvijaju modele za analizu, objašnjavanje i predviđanje ekonomskog ponašanja i obrazaca.

Dosadašnja upotreba pojma „**diplomirani ekonomist**“ obuhvaćala je širok spektar radnih mjesta, dok se u ISCO klasifikaciji i NKZ-u 2010. taj pojam odnosi samo na manji broj zanimanja poput ekonometričara, ekonomskog savjetnika, ekonomskog analitičara i sl. Zanimanja koja pokrivaju stručnjake za financije ili organizaciju i marketing svrstane su u drugačije kategorije pa se postavlja pitanje točnog definiranja obuhvata pojedinih titula i potrebnih kvalifikacija za takva zanimanja.⁸

- **PREPORUKE I SMJERNICE ZA IZRADU STANDARDA KVALIFIKACIJA ZA PODRUČJE EKONOMIJE/POSLOVNE EKONOMIJE**

Pregled postojećih studijskih programa iz područja ekonomije i poslovne ekonomije u Republici Hrvatskoj dan je u elaboratu: *Analiza utjecaja preporuka i zahtjeva HKO na područje ekonomije i poslovne ekonomije*, autora Jelenc, L., Šegota, A., Vukmirović, S.: (str. 40.-48.).

S obzirom da HKO proizlazi iz EQF-a, prilikom utvrđivanje ishoda učenja treba uvažavati osnovna znanja, kompetencije i vještine⁹ 6.-8. razine koje proizlaze iz EQF-a:

Razina 6.

Ishodi učenja važni za razinu 6. su napredno znanje područja rada ili učenja, uključujući kritičko razumijevanje teorija i principa. Na ovoj razini razvijaju se napredne vještine, a poseban naglasak se stavlja na inovacije, potrebne za rješavanje složenih i nepredvidivih problema u specijaliziranom području rada ili učenja. Na ovoj razini potrebno je naučiti upravljati složenim tehničkim ili profesionalnim aktivnostima i/ili projektima te preuzimanje odgovornosti za donošenje odluka u nepredvidljivim okolnostima rada ili učenja. Poseban naglasak je potrebno staviti na preuzimanje odgovornosti za upravljanje profesionalnim razvojem pojedinaca i skupina. Ova razina, u okviru ekonomije, podrazumijeva stručni i sveučilišni preddiplomski studij. Završetkom ovog studija, u pravilu, se stječe 180 (do 240) ECTS bodova, a naziv koji se stječe je prvostupnik/prvostupnica ekonomije/poslovne ekonomije.

Razina 7.

Visoko specijalizirano znanje cilj je sedme razine. Ova razina je osnova za izvorna razmišljanja i/ili istraživanja pa je potrebno razviti kritičku svijest o problemima znanja u polju i između različitih područja, specijalizirane vještine rješavanja problema potrebne u istraživanju i/ili inovacijama kako bi se razvila nova znanja i procedure te integriranje znanja iz različitih područja. Na ovoj razini potrebno je usvojiti strateško razmišljanje te preuzimanje odgovornosti za doprinos profesionalnom znanju i praksi te za pregled strateške izvedbe timova. Završetkom sedme razine, u okviru ekonomije, stječe se dodatnih 60 (do 120) ECTS bodova, a akademski nazivi koji se stječu su: sveučilišni specijalist/specijalistica (ako se završi poslijediplomski specijalistički studij), stručni

⁸ Cvečić, I., elaborat: Analiza usklađenosti s međunarodnom kvalifikacijom zanimanja, str.38.

⁹ U kontekstu EQF-a znanje se opisuje kao teorijsko i/ili činjenično; vještine se opisuju kognitivne i praktične, a kompetencije predstavljaju odgovornost i autonomiju

specijalist/specijalistica (ako se završi specijalistički diplomski stručni studij) i magistar/magistra struke (ako se završi sveučilišni diplomski studij).

Razina 8.

Ishodi učenja važni za osmu razinu su znanja na najnaprednijim granicama područja rada ili učenja i na granici između područja. Na ovoj razini potrebno je usvojiti najnaprednije vještine i tehnike, uključujući analizu, sintezu i evaluaciju koji su potrebni za rješavanje kritičnih problema u istraživanju i/ili inovacijama te za proširenje i redefiniranje postojećeg znanja ili profesionalne prakse. Osobe sa znanjem osme razine pokazuju znatan autoritet, inovativnost, samostalnost, znanstveni i profesionalni integritet te kontinuiranu predanost razvoju novih ideja ili procesa. Završetkom ove razine obrazovanja, u okviru ekonomije, stječe se akademski naziv doktora znanosti.

U nastavku se predlažu smjernice vezane uz ishode učenja za područje **ekonomije/poslovne ekonomije**.

Preddiplomski studij – razina 6.

Ishodi učenja imaju za cilj da završetkom preddiplomskog studija polaznik stekne kompetencije kritičkog razumijevanja ekonomskih principa i teorije, oblikovanja rješenja problema iz područja ekonomije i poslovne ekonomije, povezivanja znanja i prakse, prilagođavanja novim odnosima (fleksibilnost), kreativnog traženja rješenja poslovnih problema institucija ili poduzeća, upravljanje (vođenje) stručnim projektima u nepredvidivim uvjetima i druge visokokvalificirane poslove iz područja ekonomije i poslovne ekonomije, odnosno za razvoj i primjenu stručnih znanja i dostignuća u praksi.

Ishodi učenja uvode studenta u temeljna teorijska znanja koja se zatim produbljuju. Kolegiji pokrivaju teme kao što su: ponuda i potražnja, uloga cijena i tržišta, zaposlenost, inflacija, organizacija i dr. Kvantitativni kolegiji uvode studenta u primjenu matematičkih i statističkih tehnika u ekonomiji. Studenti stječu znanja o nacionalnom gospodarstvu, gospodarskom razvoju, računovodstvenim tehnikama, funkcioniranju financijskih institucija i monetarnoj politici, produbljuju se spoznaje o makroekonomskoj i mikroekonomskoj teoriji. Također se šire spoznaje o novcu i financijama, strategijama međunarodnog poslovanja, strateškom upravljanju, analizi poslovanja poduzeća te stječu specijalistička znanja primjerena odabranom studijskom modulu. Jedan od ciljeva preddiplomskog studija je proširivanje znanja o ekonomskoj teoriji i njezinoj primjeni na rješavanje praktičnih problema.

Ishodi učenja trebaju biti fokusirani na razumijevanje temelja ekonomije, kako teorijske tako i primijenjene. Dok stručna priroda preddiplomskog studija usmjerava polaznike na proučavanje temelja ekonomije, širina ciljeva ishoda učenja podrazumijeva da ekonomisti trebaju usvojiti znanja i tehnike i iz mnogih drugih disciplina, kao npr. matematike i statistike, informatike, filozofije i jezika. Na taj način preddiplomski studij kombinira teorijske, metodološke i primijenjene discipline te omogućava njihovu smislenu raspodjelu prema studijskim godinama, kako bi se istodobno osiguralo postupno stjecanje znanja te kontinuitet u obrazovanju. Primjenom naprednijih znanja sveučilišni preddiplomski studij razvija upravljačke i analitičke sposobnosti studenata i osposobljava ih za učinkovito profesionalno upravljanje stručnim projektima u nepredvidivim uvjetima. Teorijska znanja studenti stječu na način koji im omogućava najveću izravnu primjenu u praksi.

Ovisno o odabranom preddiplomskom studiju (Ekonomija ili Poslovna ekonomija) i studijskom modulu, stečena kvalifikacija prvostupnika/prvostupnice ekonomije/poslovne ekonomije polaznike preddiplomskih studijskih programa osposobljava za pokretanja vlastite poduzetničke aktivnosti ili neposredno zapošljavanje i obavljanje najzahtjevnijeg stručnog rada u trgovačkom

društvu, javnom poduzeću i državnoj upravi i to za obavljanje cijelog niz različitih zanimanja iz *Nacionalne klasifikacije zanimanja 2010.* kao npr.: stručni suradnici za poslovanje i upravljanje (financijski, matematički i ekonomski stručni suradnici, burzovni posrednici, stručni suradnici za kredite i zajmove, ekonomisti i voditelji dijelova računovodstva, procjenitelji vrijednosti i štete), posrednici i zastupnici za prodaju i nabavu (zastupnici osiguranja, komercijalisti u prodaji, referenti nabave, posrednici za prijevoz, trgovinu i srodna zanimanja), posrednici za poslovne usluge i srodna zanimanja (špediteri, organizatori konferencija i događaja, posrednici pri zapošljavanju, agenti posredovanja u prometu nekretnina, poslovni posrednici, opći i specijalizirani poslovni tajnici, voditelji ureda, poslovni tajnici u upravi i poslovanju), stručni suradnici na poslovima državne regulativa (carinski inspektori, poreznici) i mnogi drugi slični poslovi.

Diplomski studij – razina 7.

Sukladno temeljnom cilju i predmetno specifičnim značajkama diplomskog studija, studenti će dobiti najvišu razinu profesionalnih kompetencija na području ekonomije i poslovne ekonomije, koje ih osposobljavaju za rukovodne poslove u gospodarstvu, javnom sektoru i državnoj upravi. Ishodi učenja imaju cilj da završetkom diplomskog studija student postaje samostalan u radu i razvija visoko specijalizirano znanje za oblikovanja rješenja kompleksnih problema iz područja ekonomije i poslovne ekonomije; strateški razmišlja te preuzima odgovornost za doprinos profesionalnom znanju i praksi. Ishodi učenja uključuju upravljanje u kompleksnim nepredvidivim uvjetima poslovnog okruženja pri čemu se stečeno znanje očituje i kroz donošenje odlika kojima se ti trenutni uvjeti nastoje izmijeniti. Ujedno razvija kritičku svijest o poslovnim problemima te primjenjuje istraživačke metode i postupke za kreativno traženje rješenja razvojnih i drugih problema institucija ili poduzeća, njihovo organiziranje i vođenje i druge visokokvalificirane poslove iz područja ekonomije, odnosno za razvoj i primjenu znanstvenih i stručnih dostignuća. Ishode učenja treba tako koncipirati da polaznici stječu napredna znanja iz ekonomije, uključujući napredne tehnike matematičke i statističke analize čija je upotreba uobičajena u modernoj ekonomiji. Ishodi učenja trebaju uključivati predstavljanje i raspravu velikog broja studija slučaja (*case-study*) i praktičnih primjera iz stvarne ekonomske prakse na temeljima moderne ekonomske teorije. Izborni kolegiji trebaju dopunjavati ishode učenja programskim sadržajima koji su trenutno traženi na tržištu rada.

Ishodi učenja diplomskog studija koncipirani su tako da zadovolje izražene potrebe na tržištu rada za ekonomistima koji mogu obavljati složene poslove najviše razine, tržišnim analitičarima, makroekonomskim istraživačima te specijalistima za probleme razvoja sposobnih za upravljanje profesionalnim projektima u vrlo kompleksnim i nepredvidivim uvjetima. Diplomski studij omogućuje stjecanje kompetencija za obavljanje visokostručnih i znanstvenih analiza iz veoma širokog područja makroekonomije i gospodarskog razvoja. Završeni studenti imaju mogućnost zapošljavanja u prvom redu u gospodarskim subjektima (poduzećima), kao i u županijama, gradovima, općinama, fondovima, razvojnim agencijama i bankama.

Stečena kvalifikacija magistra ekonomije/poslovne ekonomije osposobljava polaznike za neposredno zapošljavanje u trgovačkim društvima i javnim ustanovama najrazličitijih djelatnosti te u državnoj upravi i to za obavljanje širokog spektra zanimanja iz *Nacionalne klasifikacije zanimanja 2010.* kao npr.: dužnosnici tijela državne vlasti, glavni i izvršni direktori, administrativni i komercijalni direktori – direktori poslovnih i administrativnih jedinica (financijski direktori, direktori ljudskih potencijala, direktori programske politike i planiranja, poslovni i administrativni direktori), direktori prodaje, marketinga i razvoja, direktori proizvodnje i specijaliziranih usluga, direktori u turizmu, ugostiteljstvu, trgovini na malo i drugim uslužnim djelatnostima), stručnjaci za odgoj i obrazovanje (visokoškolski nastavnici, strukovni nastavnici, nastavnici u srednjim školama), stručnjaci za poslovanje i upravljanje (stručnjaci za financijsko poslovanje, stručnjaci za

upravljanje, stručnjaci za prodaju, marketing i odnose s javnošću), stručnjaci za društvene znanosti (ekonomisti) i mnoga druga slična zanimanja.

Poslijediplomski doktorski studij – razina 8.2.

Ishodi učenja usmjereni su k tome da doktorski kandidat ostvari zavidno istraživačko predznanje, ostvari međunarodno vrednovanje svoga istraživačkog rada te bude osposobljen za izvođenje kvalitetnog nezavisnog istraživanja. Uzimajući u obzir potrebe istraživačkih institucija, privatnog i javnog sektora, doktorski program omogućava angažman u temeljnim i primijenjenim istraživanjima.

Doktorandi kroz ishode učenja ovladavaju filozofijom ekonomskih i poslovnih znanja kao i najsuvremenijim kvantitativnim i kvalitativnim metodama te upoznaju znanstvena istraživanja u području ekonomije i poslovne ekonomije. Svoje istraživačke dispozicije doktorandi provjeravaju na doktorskim seminarima te na međunarodnim konferencijama. Primjenom praćenja njihovog istraživačkog rada te kontinuiranom provjerom ostvarenih rezultata istraživanja, doktorandi su vođeni do što boljih rezultata.

Kroz doktorski studij stimulira se stvaranje strateškog partnerstva Fakulteta, Sveučilišta i gospodarstva, a uključivanjem *part-time* polaznika na doktorski studij omogućuje se postupno ustrojavanje istraživačkih i razvojnih jedinica u gospodarstvu. Organizacijom i kvalitetnim izvođenjem dokorskog studija iz ekonomije i poslovne ekonomije ostvaruju se pretpostavke za razvoj znanstvenih jezgri u regiji koje omogućavaju intenziviranje strukturnih promjena u gospodarstvu i stvaranje pretpostavki za gospodarski rast i razvoj temeljen na znanju.

Završetkom dokorskog studija stječu se potrebna znanja i vještina za samostalan znanstvenoistraživački rad u području ekonomije i poslovne ekonomije. Završnu provjeru ove razine predstavlja obrana doktorske disertacije.

Nakon stjecanja stupnja doktorata znanosti polaznici mogu nastaviti postdoktorsko usavršavanje na bilo kojem sveučilištu u svijetu. Zapošljavanje doktoranda moguće je u visokoškolskim institucijama, znanstvenoistraživačkim institutima, razvojnim službama i istraživačkim jedinicama u gospodarstvu Republike Hrvatske i šire. Doktorandi se na doktorskom studiju opredjeljuju za temeljni ili za primijenjeni istraživački rad. Oni koji se opredijele za temeljna istraživanja bit će osposobljeni za najzahtjevnija istraživanja u okviru istraživačkih institucija, velikih korporacija, odgovarajućih državnih organa i institucija kao i međunarodnih institucija. Doktorandi koji se opredijele za primijenjena istraživanja bit će osposobljeni obavljati najzahtjevnije zadatke u gospodarstvu, državnoj upravi te u neprofitnom sektoru, a bit će također traženi od strane institucija usmjerenih k primijenjenim istraživanjima.

Na temelju rezultata ankete o potrebnim kompetencijama na tržištu rada te općih deskriptora učenja i komplementarno analiziranih ishoda učenja definiranih u okviru nastavnih planova i programa iz ekonomije na visokim učilištima u Republici Hrvatskoj i Europskoj uniji oblikovani su i sistematizirani mjerljivi pokazatelji razina (deskriptori) učenja iz polja ekonomije (tablica 1).¹⁰

Tablica 3. Prijedlozi deskriptora učenja iz polja ekonomije na razinama 6.-8.

RAZINA	ZNANJA
6.	Razumijevanje, vrednovanje i povezivanje činjenica, pojmova, postupaka, principa i teorija unutar i između ekonomskih područja (financija i računovodstva, menadžmenta, marketinga, mikroekonomije i makroekonomije i dr.), uključujući njihovo kritičko razumijevanje, promišljanje, interpretaciju i zaključivanje.

¹⁰ Jelenc, L., Šegota, A., Vukmirović, S.: Analiza utjecaja preporuka i zahtjeva HKO na područje ekonomije i poslovne ekonomije (str. 36-38.)

RAZINA	ZNANJA
	SPOZNAJNE VJEŠTINE
	Razvoj i primjena spoznajnih vještina u kritičkom promišljanju, povezivanju i primjeni teorijskih i praktičnih znanja za rješavanje problema u specifičnim ekonomskih područjima. Oblikovanje konceptualnog okvira za identificiranje poslovnih problema, oblikovanje opcija rješenja i definiranje kriterija ocjenjivanja.
	DRUŠTVENE VJEŠTINE
	Prezentiranje, objašnjavanje i elaboriranje poslovnih ideja uz uporabu sofisticiranih komunikacijskih metoda i koncepata (metode prevladavanja konflikata, smart-win koncept pregovaranja) u uvjetima kompleksne suradnje između pojedinaca i/ili interesnih skupina različitih (konfliktnih) stavova i/ili interesa.
	SAMOSTALNOST
	Razumijevanje ciljeva projekta u kontekstu vrijednosti za menadžere, poslovne rukovoditelje, eksperte i korisnike u širem smislu. Identificiranje i analiza mogućih scenarija promjena u okružju relevantnom za projekt.
	ZNANJA
	Razumijevanje ekonomske teorije, pronalaženje i povezivanje relevantnih sadržaja (činjenica, znanja) iz različitih ekonomskih područja, uz sposobnost interpretacije, zaključivanja i stvaranje hipoteza o ekonomskim odnosima koji imaju praktično značenje i vrijednost za poslovnu zajednicu.
7.	SPOZNAJNE VJEŠTINE
	Izbor i primjena relevantnih metoda istraživanja i analitičkih modela u rješavanju poslovnih problema, kritičko vrednovanje i promišljanje u interpretaciji rezultata istraživanja, kreativno promišljanje i zaključivanje u oblikovanju fleksibilnih opcija rješenja u uvjetima nesigurnosti i neizvjesnosti.
	DRUŠTVENE VJEŠTINE
	Razumijevanje principa u funkcioniranju i međuosobnim odnosima unutar i između grupa i timova, menadžmenta i rukovoditelja. Identificiranje ključnih značajki i uloga. Prepoznavanje i projekcija promjena međuosobnih odnosa i uloga unutar i između timova i rukovoditelja u kontekstu promjena u relevantnom okružju. Vođenje tima.
	SAMOSTALNOST
	Identificiranje i uporaba relevantnih aplikacija u analizi i rješavanju ekonomskih problema, interpretacija rezultata, testiranje hipoteza o povezanosti ekonomskih pojava, izrada poslovnih preporuka (primjerice za poslovne politike).
	ZNANJA
	Prošireno razumijevanje ekonomskih teorija u povezanosti s relevantnim interdisciplinarnim područjima i u kontekstu promjena u poslovnom okružju. Razumijevanje i primjena inovativnih metoda istraživanja u prepoznavanju i rješavanju složenih problema u poslovnoj praksi.
8.	SPOZNAJNE VJEŠTINE
	Sposobnost brzog, uspješnog i učinkovitog stvaranja poslovnih rješenja u skladu s dinamikom poslovnih potreba i promjenama u okružju, koja omogućavaju održivost i povećanje razvoja i konkurentske prednosti.
	DRUŠTVENE VJEŠTINE
	Dokazati sposobnost planiranja i vođenja vlastitog (autorskog, originalnog) istraživanja koje će rezultirati publikacijom u kojoj se jasno i koncizno argumentiraju u međusobnoj povezanosti znanstveni i praktični doprinos u području ekonomije i poslovne ekonomije te istaknuti doprinos razvoju novih ekonomskih znanja, teorija i metoda istraživanja.
	SAMOSTALNOST
	Formiranje i vođenje timova profesionalaca i eksperata interdisciplinarnih područja u skladu s predmetom, problemom i objektom istraživanja. Poticanje i održavanje sinergije u

RAZINA	ZNANJA
	međudnosima članova tima te upravljanje i prevladavanje mogućih konfliktnih situacija. Upravljanje i moderiranje aktivnostima timova na temelju fluidne komunikacije, konstruktivne suradnje i kritičkog promišljanja u raspravama i diskusijama, uz korištenje inovativnih metoda i tehnologija.

Na temelju prethodnih analiza, u nastavku se daju preporuke za određivanje elemente HKO – razina 6. i 7.:

- ✓ Ishode učenja i sukladno tome pripadajuće ECTS-e trebalo bi uskladiti kako bi se postigla lakša mobilnost studenata između visokih učilišta unutar nacionalnih granica. Stoga se predlažu tri modela studijskih programa koja su dominantna u Hrvatskoj i europskim državama:
  - a. **1. model: 180 ECTS-a + 120 ECTS-a (3+2)** – polaznici studiranja na preddiplomskom studiju stječu sveučilišnu izobrazbu prvostupnika ekonomije ili poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija koja samostalno udovoljava uvjetima za pristupanje tržištu rada i nastavku obrazovanja), nakon dvije godine diplomskog studija magistra ekonomije ili poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija)
  - b. **2. model: 240 ECTS-a + 60 ECTS-a (4+1)** – polaznici studiranja na preddiplomskom studiju stječu sveučilišnu izobrazbu prvostupnika poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija koja samostalno udovoljava uvjetima za pristupanje tržištu rada i nastavku obrazovanja), nakon diplomskog studija magistra poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija)
  - c. **3. model integriranog diplomskog studija (0+5) – 300 ECTS-a**, kojim polaznici stječu sveučilišnu izobrazbu magistra ekonomije ili magistra poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija)

- ✓ Model studija od 240 ECTS-a + 60 ECTS-a gdje polaznici studiranja na preddiplomskom studiju nakon četiri godine studiranja stječu sveučilišnu izobrazbu prvostupnika poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija koja samostalno udovoljava uvjetima za pristupanje tržištu rada i nastavku obrazovanja), te nakon jedne godine diplomskog studija magistra poslovne ekonomije (cjelovita kvalifikacija) se preporučuje transformirati u jedan od prethodno navedenih modela sukladno mogućnostima visokih učilišta.

- ✓ Dva studijska programa: Ekonomija i Poslovna ekonomija
 Pri tome studijski programi poslovne ekonomije i ekonomije na obje razine (6. i 7.) mogu imati module za različite specijalizacije npr. poduzetništvo, menadžment, financije, računovodstvo, marketing i dr.
 U diplomu se uz naziv studijskog programa ekonomije ili poslovne ekonomije, navodi i završeni modul.

- ✓ Studijski programi mogu se izvoditi kao redoviti (*full-time*) i izvanredni (*part-time*)

- ✓ Visok stupanj vertikalne i horizontalne pokretljivosti polaznika treba biti jedna je od temeljnih odrednica studijskih programa. Jasno treba definirati prijelaze između visokih učilišta na nacionalnoj razini.

- ✓ Ishode učenja i sukladno tome pripadajuće ECTS-e postaviti fleksibilno tako da se omogući jednostavno kombiniranje kolegija na višim studijskim godinama, a dodijeljeni ECTS bodovi i količina studentskog opterećenja aktivnom nastavom ostavi studentima dovoljno vremena za samostalno učenje i ostale aktivnosti vezane uz savladavanje kolegija. Jednako je tako važno da jedinice ne budu tako velike da za polaznika predstavljaju izazov koji neće moći savladati. Vrlo velike jedinice u smislu širine obujma ne pogoduju fleksibilnim postignućima i mobilnosti. Preporuka je da jedinice ishoda učenja budu obujma u rasponu od 3 do 9 ECTS-a, a da opterećenje kolegija aktivnom nastavom bude sljedeće:
  - a. za kolegij od 3 ECTS-a 30 sati aktivne nastave
  - b. za kolegij od 4 ECTS-a 45 sati aktivne nastave
  - c. za kolegij od 5 ili 6 ECTS-a 60 sati aktivne nastave
  - d. za kolegij od 7 ECTS-a 75 sati aktivne nastave
  - e. za kolegij od 9 ECTS-a 90 sati aktivne nastave

Izuzetak čini diplomski rad kojim se završava diplomski studij (razina 7.) , a čiji obujam može biti do 30 ECTS-a. Diplomski/završni rad treba sintetizirati znanja sa studija, odnosno diplomski/završni rad treba provjeravati ishode učenja studija.

- ✓ Standard opsega obvezne literature po jednom ECTS-u u pravilu je 50 stranica (+/- 30%) obvezne literature ili 5 stranica (+/- 30%) po satu aktivnog rada studenta. Standard nije moguće jednoznačno odrediti zbog činjenice da je jedino nastavnik sposoban procijeniti odnos broja stranica literature i opterećenja studenta u satima.

- ✓ Kako bi se potaknuo razvoj cjeloživotnog učenja, ishodi učenja trebaju biti određeni na način koji podržava ili omogućava fleksibilnost kada je riječ o pristupu obrazovanju i sustavu kvalifikacija. Kvalifikacije se mogu postići u različitom okruženju uključujući radno mjesto i/ili obrazovne institucije. To uključuje formalno, neformalno i informalno stjecanje kvalifikacija. Priznavanje i vrednovanje neformalnog i informalnog učenja unutar HKO-a omogućava slaganje djelomičnih kvalifikacija i prijenos između više visokih učilišta. Znači da kvalifikacije trebaju biti tako postavljene da prepoznaju različite oblike učenja. Sustavi prijena bodova trebaju biti dovoljno fleksibilni da uzmu u obzir različite oblike stjecanja znanja i izbjeći dupliciranje postupka ocjenjivanja. Istodobno, trebaju postojati jasni standardi o tome što student treba postići tako da je određeni stupanj rigidnosti u formuliranju ishoda potreban.

- ✓ Treba jasno definirati kako će se odredbe i procedure za priznavanje prethodnog učenja i prijenos kredita primijeniti u programu. Za one skupove ishoda učenja koje je, prema standardu, moguće stjecati neformalnim i informalnim putem, treba jasno i detaljno propisati standarde vrednovanja. Na taj je način moguće povezivanje programa za vrednovanje neformalnog i informalnog učenja. Cjelovita kvalifikacija ne može se steći isključivo priznavanjem ishoda učenja stečenih putem neformalnog i informalnog učenja.

- ✓ Integracija praktičnih i radnih komponenti - ukoliko postoji potreba za praktičnim radom, onda i ta komponenta treba biti uključena u ishode učenja.

- ✓ U popisu skupova ishoda učenja treba posebnu pozornost posvetiti obaveznim i izbornim skupovima. Obavezni skupovi ishoda učenja moraju biti sadržani u standardu i svi programi koji se povezuju s tim standardom moraju ih sadržavati kao obavezne. Izborne skupove ishoda učenja izvoditelji programa kojim se stječe kvalifikacija mogu izabrati kao obavezne ili izborne skupove svojih programa.
- ✓ Potrebna je izrada jedinstvene metodologije provjere ishoda učenja u svim programima ekonomije i poslovne ekonomije. Provjere ishoda učenja i procedure ocjenjivanja trebaju biti odgovarajuće razini programa i predvidjeti opseg metoda ocjenjivanja koje će se koristiti, uključujući na koji će se način ocjenjivati pojedinci u grupnim radovima.
- ✓ Student mora usvojiti svaki pojedini ishod učenja. Ishod učenja se može provjeravati na jedan ili više različitih načina i s jednim ili više različitih zadataka (ispit, kolokvij, *case study*, seminar....). Minimalni kriterij za prolaznost na preddiplomskom studiju iznosi 60%, a na diplomskom studiju 70% usvojenih pojedinačnih ishoda učenja. Interpretacija ocjene: polaganjem ispita s ocjenom 2 student je s vjerojatnošću od npr. 60% usvojio ishode učenja.
- ✓ Uvjeti za pristupanje stjecanju kvalifikacije – uvjeti za upis na program jesu:
  - a. **za razinu 6. (preddiplomski studij)** – uvjet je cjelovita kvalifikacija na razini 4.2. ili višoj.
Trebaju definirati razinu državne mature i predmete koji će se bodovati. Moguće je predvidjeti i posebne zahtjeve, npr. razredbeni ispit, odnosno provjeru specifičnih znanja kao npr. kod upisa na program na engleskom jeziku - provjera znanja engleskog jezika.
  - b. **za razinu 7. (diplomski studij)** – uvjet je cjelovita sveučilišna kvalifikacija iz polja ekonomije na razini 6., a ukoliko se radi o završenom stručnom studiju 6. razine ili završenom sveučilišnom studiju izvan polja ekonomije uvjet za upis je završeni razlikovni program. Treba ujednačiti razlikovni program.
  - c. **za razinu 7. (integrirani studij)** – uvjet je cjelovita kvalifikacija na razini 4.2. ili višoj.
Trebaju definirati razinu državne mature i predmete koji će se bodovati. Moguće je predvidjeti i posebne zahtjeve, npr. razredbeni ispit, odnosno provjeru specifičnih znanja kao npr. kod upisa na program na engleskom jeziku - provjera znanja engleskog jezika.
- ✓ Predlaže se razmotriti ponovno uvođenje podrazina 7.1. i 7.2. kako bi se potvrdila razlika između diplomskog studija i poslijediplomskog specijalističkog studija s obzirom da PSS predstavlja razinu iznad diplomske.
- ✓ Datum do kojeg je predviđeno upisivanje u program za stjecanje kvalifikacije – datum kada bi se moglo započeti s upisima u program prema standardu kvalifikacije je akademska godina 2019./2020.

Na osnovi izrađene kvalifikacije, kao odgovor na pitanje kako dostići propisane ishode učenja, svaka bi obrazovna ustanova trebala biti u mogućnosti izraditi kurikulum. Svi propisani ishodi učenja u kvalifikaciji moraju biti jednoznačno preneseni u kurikulum, ne nužno u skupovima ishoda učenja kako su postavljeni u kvalifikaciji nego onako kako je najrealnije za provedbu ustanovi za obrazovanje. Kako bi se pri realizaciji kurikuluma dostigla nova vrijednost u radu s polaznicima, osim propisanih ishoda učenja koji su jasni, mjerljivi i u području viših kognitivnih razina, potrebno je

osmisli i strategije učenja koje doprinose novim paradigmama obrazovanja. Potrebno je osposobiti mlade ljude za vještine (kognitivne, meta-kognitivne, socijalne) koje će im biti potrebne na tržištu rada i u društvu te kreirati motivaciju i sposobnost za cjeloživotno učenje.¹¹

---

¹¹ Jukić, M., Metodologija za izradu standarda zanimanja i standarda zanimanja i standarda kvalifikacija prema Hrvatskom kvalifikacijskom okviru – Sažetak, str. 2.